

N:o 132.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående uppförande af en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan med flera institutioner och myndigheter; gifven Stockholms slott den 4 april 1910.

Under återopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen

dels medgifva, att å kvarteret Kandidaten af Hedvig Eleonora församling i Stockholm må uppföras en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan, chefernas för fjärde och femte arméfördelningarna, inspektörens för militärläroverken och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner samt krigsvetenskapsakademiens bibliotek,

dels och för detta ändamål bevilja 440,000 kronor och däraf, i enlighet med den i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln under punkt 30 gjorda framställning, å extra stat för år 1911 anvisa 220,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

O. B. Malm.

*Utdrag af protokoll öfver landförsvarsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet
å Stockholms slott den 4 april 1910.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve TAUBE,
Statsråden: PETERSSON,
              HEDERSTIERNA,
              SWARTZ,
              greve HAMILTON,
              greve EHRENSVÄRD,
              MALM,
              LINDSTRÖM,
              NYLANDER,
              VON SYDOW.

Efter gemensam beredning inom landförsvars- och sjöförsvarsdepartementen anförde chefen för förstnämnda departement, statsrådet Malm, följande:

»Genom skrifvelse den 25 juni 1907 erhöilo chefen för krigshögskolan, dåvarande majoren m. m. greve T. Rudenschöld och arkitekten E. Josephson i uppdrag att utarbета och inkomma med förslag till erhållande af lokaler i hufvudstaden, vare sig genom nybyggnad eller annorledes, för krigshögskolan, krigshofrätten, chefens för fjärde arméfördelningen, inspektörens för militärläroverken och inspektörens för kavalleriet expeditioner, artilleristaben, remonteringsstyrelsen samt rullföringsområdesbefälhafvarnas i Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner. Efter att från vederbörande myndigheter hafva infordrat yttrande om deras kraf och önskemål med afseende på lokalerna upprättade nämnda tvenne personer två alternativa förslag. Enligt

det ena, som medförde en kostnad af 583,000 kronor, skulle de för inrymmande af ifrågavarande lokaler afsedda byggnader förläggas till Artillerigården och enligt det andra, som betingade en kostnad af 660,000 kronor, skulle byggnaderna i fråga uppföras i kvarteret Kandidaten.

Vid underdånig föredragning af berörda ärende den 21 februari 1908 ansåg jag mig, framför allt med hänsyn till det höga tomtvärde, som Artillerigården hade, böra tillstyrka det andra alternativet; och i proposition (n:o 82) af samma dag föreslog *Kungl. Maj:t* också Riksdagen

1908 Års
Riksdag.

dels medgifva, att en ny byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan, krigshofrätten samt chefens för fjärde arméfördelningen, inspektörens för militärläroverken, inspektörens för kavalleriet, remontstyrelsens och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner, måtte få uppföras å kronan tillhörig mark inom kvarteret Kandidaten af Hedvig Eleonora församling i Stockholm,

dels ock för detta ändamål bevilja 630,000 kronor och däraf å extra stat för år 1909 anvisa 250,000 kronor.

Statsutskottet afstyrkte *Kungl. Maj:ts* framställning, hufvudsakligen enär byggnadsplatsen inom kvarteret Kandidaten, hvaraf ett område då ägdes af Stockholms stad och ytterligare en del vore föremål för stadens anspråk, icke syntes fullt lämpligt vald.

Vid frågans behandling inom *Första Kammaren* yttrades bland annat, att det visserligen vore möjligt, att byggnadsplanen icke komme i kollision med de oklara äganderättsförhållandena inom kvarteret, men att byggnaden sannolikt icke komme att ligga på den lämpligaste platsen, och att tomten, som hade ett ganska stort värde, skulle blifva bebyggd, utan att hela kvarteret därvid toges i betraktande.

I *Andra Kammaren* anmärktes, att *statsutskottet* icke syntes hafva tagit hänsyn till frågan om krigshofrättens fullständiga ombildning eller förändrande till en afdelning af Svea hofrätt. *Kammaren* beslöt bifalla *utskottets* hemställan med uttalande af den uppfattningen, att vid frågan om ny lokal för krigshofrätten hänsyn jämväl måtte tagas till möjligheten af krigshofrättens ombildning.

Riksdagen beslöt att icke för närvarande bifalla *Kungl. Maj:ts* ifrågavarande proposition men uttalade i skrifvelse den 1 juni 1908 (n:o 4, punkt 32) bland annat, att *Riksdagen* funnit behofvet af en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan m. m., ådagalagdt. Dock hade

den för ändamålet afsedda platsen inom kvarteret Kandidaten af Riksdagen icke ansetts fullt lämpligt vald. Byggnaden skulle nämligen förläggas nära tomtens midt, invid en projekterad, tvärs öfver kvarteret gående gata. En sådan placering ansåges emellertid medföra svårighet att på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt utnyttja hela den dyrbara tomten, hvilken, då år 1906 fråga var väckt om dess försäljning till Stockholms stad, i sin helhet värderats till ett pris af öfver 1,000,000 kronor. Lämpligare skulle med hänsyn härtill vara att förlägga den ifrågasatta byggnaden antingen närmare Östermalmsgatan eller ock invid någon af Artilleri- eller Skepparegatorna. En sådan förläggning kunde emellertid för närvarande knappast komma i fråga. Stockholms stad vore nämligen ägare till ett område i hörnet mellan Artilleri- och Östermalmsgatorna, hvarjämte kronans rätt till det invid samma område belägna s. k. gärdesgårdsdistriktet vore af staden bestridd. Vidare vore en del af tomten invid Östermalms- och Skepparegatorna för närvarande upplåten till Hedvig Eleonora församling, som där uppfört sin missionshydda. En del af platsen hade varit upplåten under Hans Maj:t Konung Oscar II:s lifstid, återstoden vore upplåten tills vidare med ett års uppsägningstid. För att den ifrågasatta byggnaden skulle kunna uppföras å plats inom kvarteret Kandidaten, som kunde anses för ändamålet lämplig, måste alltså antingen uppgörelse först träffas med Stockholms stad eller ock åtgärder vidtagas för att nämnda församlings nyttjanderätt till en viss del af kvarteret måtte upphöra; för den skull hade Riksdagen ansett sig böra för närvarande icke bifalla Kungl. Maj:ts proposition i ämnet. Ehuru Riksdagen, därest de nu anmärkta hindren undanröjdes, icke hade något att erinra mot byggnadens förläggande till kvarteret Kandidaten, ville Riksdagen dock icke fastslå, att till byggnadsplats skulle väljas detta kvarter, där under alla förhållanden grundläggningsarbetena syntes komma att draga en mycket stor kostnad, utan finge Kungl. Maj:t, därest omständigheterna därtill kunde föranleda, föreslå annan byggnadsplats.

Äganderätts-
förhållandena
ordnas.

Redan samma år blefvo emellertid de i Riksdagens skrifvelse omnämnda äganderättsfrågorna lösta genom kontrakt, som dock upprättats under förbehåll om godkännande af: å ena sidan Konungen och Riksdagen samt å andra sidan Stockholms stadsfullmäktige. Stadsfullmäktige lämnade sitt godkännande den 29 mars 1909 under förutsättning, att beslut komme att i vederbörlig ordning fattas och fastställas om sådant tillägg till stadsplanen för Östermalm, att i densamma komme att intagas viss del af Kungl. Djurgården, begränsad i norr af Valhallavägens

norra gränslinje, utdragen österut till en bredd af 18 meter, och i öster af Skepparegatas östra gränslinje, utdragen norrut till den förlängda Valhallavägen. Nådigt beslut om sådant tillägg meddelades den 3 december 1909. På förslag af Kungl. Maj:t har kontraktet, äfven i hvad på Riksdagen ankommer, blifvit af densamma godkändt.

Hvad byggnadsfrågan angår framlade *Kungl. Maj:t* nytt förslag däri för 1909 års Riksdag (prop. n:o 216). Det afsågs nu, att byggnaden skulle — under förutsättning att, såsom skett, äganderättsförhållandena beträffande kvarterets sydvästra hörn blefve ordnade — förläggas utmed Artillerigatan i kvarterets sydvästra del. Förslaget upptog lokaler för de institutioner och myndigheter, som blifvit omnämnda i det för 1908 års Riksdag framlagda förslaget, samt dessutom lokaler för chefens för femte arméfördelningen expedition, stuteriöfverstyrelsen och öfverstyrelsen för Sveriges frivilliga skytteföreningar. Det slutade å ett belopp af 690,000 kronor, hvaraf å extra stat för år 1910 äskades 300,000 kronor.

Byggnads-
frågan vid
1909 års
Riksdag

I en inom Första Kammaren väckt *motion* (n:r 27) framlade domänintendenten m. m. E. Lindblad ett förslag, att Svea och Göta lifgardens kaserner måtte anordnas till lokaler för krigshögskolan, krigsskolan m. m., samt att nämnda regementen måtte förflyttas närmare Järfvalädet, bland annat till Karlbergs slott.

Statsutskottet tillstyrkte bifall till Kungl. Maj:ts proposition och uttalade därvid bland annat, att kostnaderna i 1909 års förslag visserligen slutade å ett belopp, som vore 60,000 kronor större än kostnaderna i föregående års förslag, men då en del nya lokaler, nämligen för krigsvetenskapsakademien, chefens för femte arméfördelningen expedition och stuteriöfverstyrelsen, för hvilka eljest utrymme måst beredas på annat håll, samt för öfverstyrelsen för Sveriges frivilliga skytteföreningar skulle i byggnaden inrymmas, uppvägs detta till fullo den ökade kostnaden. Det skulle kunna synas anmärkningsvärdt, att lokal för en mera privat institution, nämligen sist omnämnda öfverstyrelse, blifvit upptagen uti förslaget, men hölle utskottet före, att ifrågavarande lokal, därest densamma komme att framdeles erfordras för annat ändamål, icke vidare skulle behöfva disponeras af denna öfverstyrelse. Hvad herr Lindblad i sin ofvannämnda *motion* anfört beträffande byggnadsfrågans lösande på helt annat sätt än Kungl. Maj:t föreslagit, syntes utskottet allt för vidtöfvande och hade ingalunda kunnat rubba utskottets uppfattning i frågan.

Första Kammaren biföll utskottets hemställan.

Vid frågans behandling inom *Andra Kammaren* gjordes emot förslaget hufvudsakligen följande anmärkningar:

a) Med någon förändring af lokalerna i artilleri- och ingenjörhögskolebyggnaden borde krigshögskolan åtminstone för en tid framåt kunna inrymmas i denna byggnad.

b) En mera vidtgående utredning borde föranstaltas om de militära högskolornas behof af lokaler, och en plan borde uppgöras för deras sammanförande på ett gemensamt område.

c) Grundförhållandena inom kvarteret Kandidaten gjorde byggnadskostnaderna för höga för att detsamma borde blifva bebyggdt med offentliga byggnader.

d) Krigshofrätten borde på annat håll beredas provisorisk lokal under den tid, som återstode, tills den blefve omorganiserad, och i allt fall hade för stort antal rum beräknats för detta verk.

e) Lokal borde icke i den föreslagna byggnaden beredas för öfverstyrelsen för den frivilliga skytterörelsen.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition blef af *Andra Kammaren* afslagen och efter gemensam votering blef detta äfven *Riksdagens beslut*, hvilket Riksdagen anmälde i skrifvelse den 22 maj 1909 (n:o 4 punkt 28).

Sakkunniga.

Genom nådigt beslut den 11 september 1909 bemyndigade Kungl. Maj:t statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet att tillkalla fyra sakkunniga personer för att inom landtförsvarsdepartementet biträda med verkställande af utredning rörande, bland annat, beredande af lokaler för krigshögskolan m. fl. institutioner och myndigheter, därvid de synpunkter borde beaktas, hvilka framhållits vid nämnda frågas behandling i Riksdagen åren 1908 och 1909. Med anledning häraf anmodade jag genom ämbetsskrifvelse den 27 september 1909 ledamoten af Riksdagens Första Kammare, majoren m. m. A. A. W. Ericsson, krigsarkivarien m. m. D. T. J. Petrelli, majoren m. m. C. L. Lundqvist samt ledamoten af Riksdagens Andra Kammare, grosshandlaren E. A. Nilsson i Örebro att verkställa berörda arbete. Sedermera erhöilo de sakkunniga i uppdrag att jämväl taga under öfvervägande frågan om beredande af nya lokaler åt krigsarkivet, generalstabens krigshistoriska afdelning och sjökrigsarkivet vare sig i samma byggnad, där krigshögskolan komme att inrymmas, eller annorstädes.

De sakkunniga, hvilka vid fullgörandet af ifrågavarande uppdrag biträdts af arkitekten m. m. E. Josephson, hafva nu uti en den 19 februari 1910 dagtecknad skrifvelse med bifogande af ritningar, kostnadsförslag och andra handlingar afgifvit yttrande och förslag i ärendet.

De sakkunnigas yttrande innehåller först och främst en undersökning om den lämpligaste platsen för de blifvande byggnaderna.

Sakkunniga
om platsen
för de
blifvande
byggnaderna.

Hvad angår det inom Riksdagen väckta förslaget, att *Svea och Göta lifgardens kaserner* skulle för ändamålet användas hafva de sakkunniga funnit, att denna plan ställer sig alltför kostsam, utan att full ändamålsenlighet ändock skulle vinnas. Och då härtill kommer, att förläggning af fotgardesregementena först måste anordnas på annan plats, innan deras nuvarande kasernetablissemang kunna på föreslaget sätt användas, och krigshögskolan sålunda icke på en längre tid skulle kunna erhålla nya lokaler, kunna de sakkunniga icke ansluta sig till detta förslag.

Med hänsyn till *Artillerigårdens* stora värde hafva de sakkunniga ansett denna icke böra ifrågakomma såsom byggnadsplats för ifrågasvarande ändamål, men de hafva äfven undersökt, huruvida icke krigshögskolan skulle kunna inrymmas i någon af de byggnader, som redan nu finnas å Artillerigården. De sakkunniga anföra i detta afseende följande. Beträffande mittelbyggnadens (s. k. stora tyghusets) bottenvåning vore det på grund af de många grofva murpelarna därstädes omöjligt att inreda densamma till undervisningslokaler. En trappa upp i samma byggnad vore rummen för låga för ändamålet (3,1 meters höjd), och dagern vore såväl där som i bottenvåningen alltför svag. Två trappor upp kunde genom gevärsförrådets borttagande plats beredas för krigshögskolans stora salar, men man skulle i så fall nödgas tillgripa den åtgärden att förlägga krigshögskolans öfriga lokaler till mellanvåningen, hvilket på nyss nämnda skäl icke ansåges tillrädligt. För att inreda dessa båda sist nämnda våningar till lokaler för krigshögskolan skulle dessutom fordras en genomgripande och kostsam ombyggnad. Tillika måste nybyggnad göras för gevärsförrådet och plats beredas på annat håll för den del af artillerimuseet, som funnes i mellanvåningen, d. v. s. en trappa upp. Gevärsförrådet och verkstäderna måste ligga i hvarandras omedelbara närhet, och då ingen lämplig tomt torde kunna anskaffas för rimligt pris i Artillerigårdens närhet, uppkomme härigenom nya svårigheter. Vidare skulle frågan om nya lokaler för fjärde och femte arméfördelningarnas samt Stockholms stads- och landtrullföringsområdets expeditioner förblifva olöst. En annan utväg att bereda plats för krigshögskolan vore att utrymma östra eller västra flygelbyggnaderna tillika med en del af mittelbyggnaden. En sådan anordning blefve emellertid endast provisorisk, då Stockholms stad när som helst kunde för fortsatt utläggning af Artilleri- och Sibyllegatorna till deras fastställda bredd expropriera en del af den mark, hvarå nämnda flygelbyggnader vore uppförda. Särskildt hvad anginge östra flygel-

byggnaden skulle genom verkstädernas och förrådens bortflyttning uppstå nybyggnadsfrågor af så stor omfattning i ekonomiskt hänseende, att de sakkunniga icke velat inlåta sig därpå. Det vore jämväl att märka, att icke heller dessa lokaler skulle kunna begagnas för sitt nya ändamål utan en fullständig om- äfvensom tillbyggnad samt att vissa andra önskemål, som satts i förbindelse med föreliggande fråga, icke skulle härigenom få sin lösning.

De sakkunniga anse sålunda det icke böra sättas i fråga att förlägga krigshögskolan till Artillerigården vare sig medelst nybyggnad för ändamålet eller medelst förändring af där befintliga byggnader. För att taga äfven andra möjligheter i betraktande hafva de sakkunniga förskaffat sig upplysningar om statens tomter å *Norra Djurgården* och hafva från öfverintendentensämbetet erhållit karta öfven en del af *Norra Djurgården*, hvaröfver regleringsplan blifvit uppgjord. Någon plats för ifrågavarande ändamål funnes emellertid icke inom det å kartan upptagna området. De tomter, som skulle kunna komma i fråga, hade nämligen på grund af sin belägenhet ett alltför högt värde för att lämpligen tagas i anspråk för föreliggande ändamål. På återstående delen af *Ladugårdsgärdet* borde gifvetvis tomter för ändamålet vara att tillgå, men då detta område ännu icke reglerats, kunde någon plan i denna riktning icke nu uppgöras.

De sakkunniga anse sig sålunda böra stanna för *kvarteret Kandidaten* såsom lämplig plats för krigshögskolebyggnaden, hvarvid de med kvarteret *Kandidaten* förstå, i enlighet med dess ursprungliga bemärkelse, det område, som i norr sträcker sig till *Valhallavägen* och i söder till *Östermalmsgatan*, ehuru detta område numera i själfva verket genom en å stadsplanen utlagd gata blifvit uppdeladt i två kvarter.

Nuvarande disposition af kvarteret *Kandidaten*.

Detta kvarter disponeras numera i sin helhet af statsverket. På sydöstra delen är emellertid upplåtet ett mindre område i hörnet af *Östermalms- och Skepparegatorna*, hvarå *Hedvig Eleonora församling* uppfört en församlingshydda. En del af detta område var till församlingen upplåten för *Hans Maj:t Konung Oskar II:s* lifstid, och öfver återstoden förfogar församlingen tills vidare med ett års uppsägningstid. Detta utgör ju icke något egentligt hinder för områdets disponerande, men med hänsyn till det ändamål, församlingshyddan tjänar, är det önskligt, att den får kvarstå så länge möjligt är, utan att något statens byggnadskraf däraf uppehålls. *Norra delen af kvarteret* torde komma att begagnas för annat statens byggnadsändamål.

De sakkunniga hafva därför riktat sina planer på södra delen af kvarteret och hafva vid närmare ingående på frågan funnit, att denna del kunde blifva väl och till fullo utnyttjad enligt följande byggnadsplan: å tomtens sydvästra del skulle nu uppföras en krigshögskolebyggnad, å sydöstra delen skulle framdeles uppföras en byggnad för artilleri- och ingenjörhögskolan samt sjökrigshögskolan och tomtens norra del skulle reserveras för byggnad för krigs- och sjökrigsarkiven jämte generalstabens krigshistoriska afdelning. Tomten skulle, om så befunnes lämpligt, än ytterligare kunna tagas i anspråk för byggnadsändamål, nämligen genom tillbyggnad till båda gaffarna på arkivbyggnadens magasinsbyggnad (arkivbyggnaden skulle bestå af magasinsbyggnad med tillhörande förvaltningsbyggnad) samt genom de båda nyss nämnda högskolebyggnadernas sammanbyggande utmed Östermalmsgatan. Om denna byggnadsplan fullföljdes, komme jämväl vissa af öfverintendentsämbetet uttalade önskemål att blifva uppfyllda. Vid behandling af det förslag, som framlades för 1909 års Riksdag, hade ämbetet nämligen framhållit, att den af Stockholms stad söder om kvarteret Kandidaten uppförda monumentala skolhusbyggnaden vore grupperad symmetriskt kring en midtaxel i rät vinkel mot Östermalmsgatan; och hade ämbetet uttalat, att det ur estetisk och stadsplanesynpunkt otvifvelaktigt vore lämpligast, att kvarteret Kandidaten, som låge midt emot skolhusbyggnaden, jämväl blefve bebyggt symmetriskt kring en midtaxel. Ämbetet hade fördenskull ansett, att därest krigshögskolebyggnaden blefve placerad på föreslaget sätt, kvarteret borde helt reserveras för statens räkning och framdeles bebyggas enligt nyss angifven plan, som uppfyllde dessa önskemål.

Sakkunniga
om byggnads-
planen i dess
helhet.

Emot kvarterets bebyggande med offentliga byggnader har inom Riksdagen anförts, att grundläggningkostnaderna blefve för höga. De sakkunniga anföra härom följande: »Otvifvelaktigt blifva grundläggningkostnaderna särskildt å norra delarna af kvarteret höga, men denna olägenhet kommer under alla förhållanden att drabba statsverket. Om tomterna försäljas för statens räkning, komma grundläggningkostnaderna att tagas med i beräkningen vid prisets bestämmande, hvarför det icke torde ställa sig fördelaktigare att afyttra tomterna än att för statens räkning bebygga dem. Öfverintendentsämbetet har i sitt nyss omnämnda yttrande anført, att ämbetet funnit grundförhållandena å de delar af kvarteret, som icke berördes af den föreliggande byggnadsplanen, vara sådana, att de kunde med fördel bebyggas för statsändamål, ehuru grundmurarna blefve rätt höga. I afseende å denna sistnämnda om-

Sakkunniga
om grund-
läggning-
kostnaderna.

ständighet är att märka, att marken kan höjas till kringliggande gators nivå antingen genom att förlägga tillräckliga källarlokalerna i byggnaderna, hvilka lokaler på ett eller annat sätt kunna utnyttjas, eller genom att fylla upp marken till gatunivån. Detta senare torde ske, om byggnadsföretaget infaller under en tid, då byggnadsverksamheten är särskildt lifvig, i hvilket fall utfyllningen icke kräver särskild kostnad.»

Sakkunniga
om krigshög-
skolebygg-
nadens
inredning.

Af det redan anförda framgår, att de sakkunniga icke kunnat förordna, att krigsarkivet och sjökrigsarkivet erhålla sin plats i själfva krigshögskolebyggnaden. En sådan anordning skulle nämligen enligt de sakkunnigas förmenande icke stå i god öfverensstämmelse med de kraf på säkerhet mot eldfara, som måste ställas på en modern arkivbyggnad och omöjliggjordes dessutom redan af det betydande utrymme, som för dessa arkiv kräfdes. I denna mening hade de sakkunniga blifvit ytterligare styrkta, sedan en af dem, krigsarkivarien Petrelli, satts i tillfälle att i utlandet studera modernt inrättade arkivbyggnader och framlagt resultatet af denna studieresa.

Beträffande frågan om hvilka lokaler i öfrigt den nya krigshögskolebyggnaden skulle inrymma hafva de sakkunniga icke funnit någon anledning att gå utöfver de förslag, som framlades för 1908 och 1909 års Riksdagar, utan har det i stället befunnits lämpligt att göra några inskränkningar däri. Såväl ur kostnadssynpunkt som med hänsyn därtill, att krigshögskolebyggnaden borde motsvaras af en i hörnet mellan Östermalms- och Skepparegatorna belägen, ungefär lika stor byggnad, hafva de sakkunniga ansett densamma icke böra få större dimensioner, än som erfordrades för beredande af de mest behöfliga af de ifrågasatta lokalerna. De sakkunniga hafva icke hyst någon tvekan att i sitt förslag upptaga lokaler för, förutom krigshögskolan, chefernas för fjärde och femte arméfördelningarna, inspektörens för militärläroverken samt befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner. De flesta af dessa lokaler måste beredas på grund af den förestående utflyttningen ur arméförvaltningens gamla ämbetshus vid Munkbrogatan, som i och för öfverlåtelse till Stockholms stad beräknats vara utrymdt till den 1 oktober 1912. Samma skäl gäller visserligen äfven för remonteringsstyrelsens förflyttning till den nya byggnaden, men de sakkunniga hafva ansett lämpligast att utesluta lokal för denna styrelse ur förslaget liksom äfven lokaler för kavalleriinspektionen och stuteriöfverstyrelsen. Sistnämnda tre myndigheter erfordra ett utrymme om respektive 3, 5 och 3 rum, och med hänsyn till deras jämförelsevis mindre omfattning synes det de sakkunniga vara lämpligare, att de tills

vidare hänvisas till andra statens eller hyrda lokaler, än att en eljest god byggnadsplan genom deras medtagande förtryckes. Med afseende på stuteriöfverstyrelsen, som ansetts hafva ett visst samband med re-monteringsstyrelsen, hafva de sakkunniga anmärkt, att den sorterar under jordbruksdepartementet. Med hänsyn till de anmärkningar, som inom Riksdagen framstälts emot de tidigare förslagen beträffande lokaler för krigshofrätten, hafva de sakkunniga ansett sig böra utesluta detta verk ur byggnadsplanen. De hafva så mycket mindre hyst betänkligheter härutinnan, som krigshofrättens uppgifter icke ansetts hafva sådant samband med öfriga inom byggnaden inrymda institutioner, att det af denna anledning skulle vara önskvärdt, att krigshofrätten — förutsatt att den komme att bestå såsom själfständigt verk — finge sin lokal härstädes. Då de sakkunniga ansett sig böra i möjligaste mån begränsa sitt förslag, är det helt naturligt, att öfverstyrelsen för Sveriges frivilliga skytteföreningar såsom varande en privat institution icke blifvit medtagen i detsamma, hvarom ju äfven inom Riksdagen uttalats önskan. Slutligen är att nämna, att en mindre lokal i byggnaden afsetts för krigsvetenskapsakademiens bibliotek. De sakkunniga afse sålunda att inom den ifrågasatta krigshögskolebyggnaden inrymma krigshögskolan, chefernas för fjärde och femte arméfördelningarna, inspektörens för militärläroverken och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner samt krigsvetenskapsakademiens bibliotek. Det utrymme, som för hvar och en af dessa institutioner beräknats, öfverensstämmer enligt de sakkunnigas uppgift i det närmaste med hvad som upptagits uti det för 1909 års Riksdag framlagda förslaget, dock att för krigsvetenskapsakademiens bibliotek afsetts endast 2 rum.

Beträffande kostnaderna hafva de sakkunniga åberopat ett af arkitekten E. Josephson uppgjortt kostnadsförslag. Enligt detta skulle kostnaden för krigshögskolebyggnaden uppgå till 440,000 kronor, hvaraf, under antagande att byggnadsarbetet påbörjades hösten 1910, ansåges intill 1911 års utgång erfordras ett belopp af 220,000 kronor.

Sakkunniga om kostnaderna för krigshögskolebyggnaden.

Enligt de sakkunnigas förmenande är det icke osannolikt, att det snart kommer att uppstå fråga om nybyggnad jämväl för artilleri- och ingenjörhögskolan samt för sjökrigshögskolan. Den senare är för närvarande inrymd i hyrd lokal och den förra kan, enligt de sakkunnigas åsikt, icke under någon längre tid framåt få behålla sina nuvarande lokaler, beroende på de förändringar, som måste ske inom Artillerigården, sedan angränsande gator blifvit utlagda till sin fulla bredd enligt

Sakkunniga om nybyggnad för artilleri- och ingenjörhögskolan samt sjökrigshögskolan.

gällande stadsplan. Då de sakkunniga vid fullgörandet af sitt ifrågasvarande uppdrag uppmärksammat de inom Riksdagen uttalade önsknin-
gar om en plan för de olika militära högskolornas sammanförande inom
ett gemensamt område, hafva de inhämtat upplysningar angående de
lokaler, som anses erforderliga för artilleri- och ingenjörhögskolan samt
sjökrigshögskolan. Med ledning häraf hafva skisser till en byggnad, i
storlek och utseende motsvarande krigshögskolebyggnaden, blifvit upp-
gjorda. De sakkunniga hafva icke tvekat om, att därest två af de tre
militära högskolorna skulle sammanföras i samma byggnad, detta bäst
lämpade sig för artilleri- och ingenjörhögskolan samt sjökrigshögskolan.
Dessa anses nämligen i afsevärd utsträckning kunna begagna sig af
gemensamma undervisningslokaler. Såsom ofvan nämnts finnes det
möjlighet att framdeles vinna ytterligare lokaler genom de båda hög-
skolebyggnadernas (flygelbyggnadernas) sammanbyggnad.

Sakkunniga
om arkiv-
byggnaderna.

Beträffande de ifrågasatta arkivbyggnaderna hafva de sakkunniga
med ledning af krigsarkivarien Petrellis förut nämnda reseberättelse an-
fört, att moderna arkivbyggnader i allmänhet äro så anordnade, att för-
valtningsbyggnaden endast med en mindre förbindelsebyggnad samman-
hänger med magasinsbyggnaden. En dylik anordning har därför till-
lämpats vid uppgörandet af förslag till nybyggnad för krigsarkivet och
sjökrigsarkivet.

I fråga om förvaltningsbyggnadens indelning och de olika rum-
mens ändamål hafva de sakkunniga hänvisat till ritningarna och nöjt
sig med att framhålla, att de utgått från, att sjökrigsarkivet skulle
komma att införlifvas med krigsarkivet samt att lokaler i nyssnämnda
byggnad afsetts för generalstabens krigshistoriska afdelning. Till led-
ning vid beräkning af det utrymme, som borde i magasinsbyggnaden
beredas för krigsarkivet, hafva de sakkunniga inhämtat, att i ett den
16 januari 1900 af öfverintendentsämbetet på framställning af chefen
för generalstaben uppgjort och på hans framställning grundadt förslag
till nybyggnad för generalstaben m. m. på Artillerigården, beräknades
för krigsarkivets samlingar 10,000 löpmetrar hyllor. Sedan dess hade
åtskilliga handlingar tillkommit, men å andra sidan hade en mängd hand-
lingar aflemnats till andra arkiv, dit de efter arkivaliska principer rikti-
gare hörde, och ett antal handlingar hade med nådigt tillstånd blifvit
utgallrade ur arkivet och söndermalda vid pappersbruk. Antalet 10,000
löpmetrar ansåges därför fortfarande böra vara lämpligt. I sina nuva-
rande lokaler disponerade krigsarkivet öfver i rundt tal 6,000 löpmetrar

hyllor. Någon bestämd årlig ökning kunde icke uppgifvas, då ingen bestämd årlig leveransskyldighet funnes, och af de föregående årens accessioner kunde ingen giltig slutsats dragas, emedan man under rådande brist på utrymme ej vågat mottaga några större samlingar. Betydande tillväxt kunde emellertid emotses, bland annat från de förutvarande indelta regementena, då deras vidlyftiga arkiv från 1800-talet inkomme, hvilket, om nu utrymme beredes åt dem, väl komme att ske i mån som regementena inflyttade i sina nya kaserner. En tillökning af 4,000 löpmeter hyllor till det nuvarande utrymmet syntes vara betydande för ganska många år framåt. Beträffande flottans arkiv, sjökrigsarkivet, hade stationsbefälhafvarna i Stockholm och Karlskrona upplyst, den förre, att för det nuvarande arkivet i Stockholm kräfdes en hyllängd af 2,600 meter samt för det årliga tillskottet omkring 50 hyllmeter, den senare, att de arkivalier (för tiden före år 1849), tillhörande flottans arkiv i Karlskrona, som torde komma att omedelbart öfverflyttas, omfattade omkring 600 löpmeter samt att arkivet för närvarande tillväxte med omkring 40 hyllmeter årligen.

På grundvalen af dessa upplysningar har magasinsbyggnaden beräknats för ett hyllutrymme af omkring 13,000 löpmeter, hvartill komma reservlokaler i källarvåningen för mindre värdefulla arkivalier. Skulle det i en framtid visa sig, att utrymmet icke är tillräckligt, finnes det möjlighet att genom magasinsbyggnadens tillbyggande vid dess båda gaflar bereda plats för ytterligare omkring 13,000 löpmeter arkivalier, äfven här utrymmet i källarvåningen oberäknadt.

Sedan de myndigheter, som afsetts skola erhålla lokaler i den föreslagna byggnaden, satts i tillfälle att granska de öfver lokalerna upprättade planritningar, hafva de förklarats icke hafva något att mot dem erinra.

Arméförvaltningens fortifikationsdepartement har granskat de sakkunnigas förslag beträffande de här ifrågasatta byggnaderna jämte de uppgjorda kostnadsberäkningarna och har icke funnit något att i ärendet erinra.

Öfverintendentsämbetet har vid granskning icke haft annat att erinra mot ifrågavarande förslag, än att inredningen af de i nybyggnadens bottenvåning afsedda portvaks- och maskinistbostäder borde för vinnande af bättre planordningar lämpligen undergå en mindre jämkning.

För egen del har jag i hufvudsak intet att erinra mot de sakkunnigas förslag, som synes mig taga vederbörlig hänsyn till alla inom

Yttranden
öfver de sakkunnigas förslag.

Departements-
chefen.

Riksdagen uttalade önskningsar och betänkligheter. I sin helhet innehåller det en väl genomtänkt plan till de militära högskolornas sammanförande, på samma gång som det erbjuder möjlighet att i framtiden ordna vissa af de militära arkivens förläggning. Af de sakkunnigas förslag är det emellertid icke meningen att för närvarande realisera annat än det, som rör krigshögskolebyggnaden. I denna skulle inrymmas följande lokaler nämligen,

i bottenvåningen: (utom bostäder för portvakt och maskinist) befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner;

i våningen 1 tr. upp: chefens för fjärde arméfördelningen expedition;

i våningen 2 tr. upp: chefens för femte arméfördelningen expedition;

i våningarna 3 och 4 tr. upp: inspektörens för militärläroverken expedition samt krigshögskolan;

i vindsvåningen: krigsvetenskapsakademiens bibliotek.

Angående behovet af dessa lokaler har jag redan yttrat mig i sammanhang med framläggande af 1908 och 1909 års propositioner; och då Riksdagen i skrifvelse den 1 juni 1908 funnit behovet af en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan m. m. ådagalagdt, anser jag mig nu blott behöfva hänvisa till mina föregående yttranden. De af de sakkunniga framlagda kostnadsberäkningar, mot hvilka arméförvaltningens fortifikationsdepartement icke haft något att erinra, sluta å en summa af 440,000 kronor. Af nyssnämnda summa skulle på sätt under punkt 30 i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln blifvit anmaldt, 220,000 kronor erfordras för år 1911.

Under åberopande af hvad jag sålunda anført, får jag i underdånighet hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

dels medgifva, att å kvarteret Kandidaten af Hedvig Eleonora församling i Stockholm må uppföras en byggnad, innehållande lokaler för krigshögskolan, chefernas för fjärde och femte arméfördelningarna, inspektörens för militärläroverken och befälhafvarnas för Stockholms stads- och landtrullföringsområden expeditioner samt krigsvetenskapsakademiens bibliotek,

dels ock för detta ändamål bevilja 440,000 kronor och däraf, i enlighet med den i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln under punkt 30 gjorda framställning, å extra stat för år 1911 anvisa 220,000 kronor.

Till denna departementschefens, af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna nådigt bifall; och skulle proposition af den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, aflåtas till Riksdagen.

Ex protocollo:

Erik von Horn.
